

Minnesanteckningar från föreläsning med Björn Forsberg

Tid: onsdagen den 20/3 2013

Plats: Håbo Bibliotek, BCJF

Antal deltagare: ca. 30 st.

Se varje kris som en möjlighet

I södra Europa sviktar ekonomin i många länder med enorma arbetslöshetssiffror som följd därav. Nu står vi inför den största möjligheten någonsin. Att ställa om till ett ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle.

Vi närmar oss en befolkning på jorden á 8 miljarder. Ledningen i många kommuner basunerar ut budskapet att man vill växa. I Umeå kommun har man t.ex. målsättningen att dubblera befolkningen och förstärka den ekonomiska tillväxten.

Varför har tillväxt blivit ett mantra?

P.g.a. den otroliga ekonomiska utvecklingen under de senaste 100 åren har fler människor (inte minst i industriländerna) fått det bättre och utvecklade ett materiellt välstånd som ersatt det gamla knapphetssamhället. Vi har fått nya konsumtionsvaror, ett lyxigare boende och kan (i princip) förflytta oss vart vi vill. Men vårt ekonomiska system är beroende av tillväxt för att inte kollapsa. De senaste 40 åren resonerar (nästan alla) om tillväxt som ett självändamål. Den ekonomiska tillväxten har fått ett egenvärde eftersom den uppfyller villkoret – bidrar till samhällsnytta.

Forskarna har på senare år börjat intressera sig för sambandet mellan tillväxt och välmående i västvärlden. Man har kunnat konstatera att materiellt välstånd och välmående följs åt till en viss nivå. Avigsidorna med jakten på materiellt välstånd är ökad stress, utbrändhet, otillräcklighet och osäkrare arbetsförhållanden.

Rapporterna om klimathotet (växthuseffekten) skapar hos en del människor existentiell ångest genom att man inte längre kan se en ljus framtid. Tillväxt är bra, men bara till en viss gräns. Konsumtionen tränger undan andra värden i livet. Många människor söker tröst i att shoppa på samma sätt som socker piggar upp oss när vi är ledsna.

Miljöproblemen tornar upp sig i form av utsläpp (oljesläpp, giftutsläpp etc.) som gräver hål i ekonomin för företag eller regeringar/myndigheter samt ökad brist på naturresurser.

Vårt materiella välstånd är i hög grad uppbyggt på tillgång till billig energi. Oljetoppen, d.v.s. det år då den globala oljeutvinningen av olja är som störst, inträffade med största sannolikhet år 2005. Oljan förser idag en 1 miljard bilar med bränsle. Önskemålet är att fr.o.m. 2015 ställa om till ett lågenergisamhälle som bygger på helt andra villkor. Oljeepoken är en väldigt unik, extremt avvikande händelse i människans historia. 92 % av alla globala transporter sker idag m.h.a. olja och hälften av all historisk oljeförbrukning har skett efter 1989. Den globala oljeproduktionen nådde toppen 2005 och är nu på väg nedåt. Omfattningen av oljeexporten faller betydligt snabbare än omfattningen av oljeproduktionen. Enligt en forskarstudie så kommer all oljeexport ha upphört till år 2030. Tillgångarna på stenkolk är också begränsade och vi står snart inför en topp av kolproduktionen. Kanske är vi redan där eller så infaller koltoppen inom den närmaste 15-års perioden. Den förnyelsebara energin kommer inte på samma sätt som fossila bränslen kunna driva ett globalt industrisamhälle av den omfattning vi har idag,

I media har det framhållits att USA kommer att kunna bli självförsörjande m.h.a. olja från djuphavsfyndigheter, tjärsand, fossilgas m.m. Detta stämmer inte utan är en ren lögn. Den djuphavsolja som finns tillgänglig är extremt dyrt och riskfyllt att ta upp. Utanför Brasiliens kust

borras det i urberget på flera tusen meters djup och i Kanada utvinns tjärsand, en verksamhet som lämnar djupa spår i landskapet och förgiftar grundvattnet.

Världsekonomin är beroende av en god tillgång på råvaror såsom olja, fosfor och metaller. Rusande priser på olja kommer att dra med sig spannmålspriserna i höjden, eftersom jordbruksmaskinerna drivs med olja.

Bolånekrisen startade i USA 2007. Kriserna i Cypern, Grekland, Spanien, Irland m.fl. beror till stor del på det höga oljepriset, vilket kan komma att knäcka dessa staters ekonomier, med kollaps som följd.

Sverige är än så länge förskonat från skuldskrisen, beroende på låg skuldsättning inom den offentliga sektorn. Däremot så förekommer det hög skuldsättning hos hushållen, mestadels beroende på höga bolån. Denna bolånebubbla har ännu ej spruckit. Om så händer förväntas samma utveckling som i USA för 6 år sedan. Den vanligaste lösningen vid sådana kriser är skuldavskrivning.

Hur möter vi den nya verkligheten? Utan tillväxt och med resursknapphet.
Det finns två tänkbara vägar. Konflikt eller omställning.

Konfliktvägen innebär krig om resurserna såsom i fallet Falklandsöarna på 1980-talet eller social oro såsom i fallet Nordafrika för några år sedan.

Omställningsvägen innebär att vi i förväg behöver investera i infrastrukturen i samhälle, avseende t.ex. energiproduktion och transporter, t.ex. järnvägar.

Björn Forsberg. Foto: Nina Halden-Rönnlund

Intresset för miljöfrågor har historiskt varit cykliskt. Under 1990-talet skedde ett uppsving tack vare Agenda 21 (FN-konferensen i Rio de Janeiro 1992), men detta intresse dog ut kring sekelskiftet då andra frågor tog över.

Under 2000-talet har en del lokala initiativ förekommit, t.ex. "Framtidsveckan" (initiativtagare = Anders Persson) som firas på flera olika platser i Sverige. Den stora kätthästen när det gäller att få genomslag när det gäller omställningsaktiviteter är ekonomin (förändringen betingar kostnader) men

motstånd finns också på det mentala planet. Det kostar på att tänka om. Det finns en rad normer för vad som blockerar den mentala omställningen. Ett exempel är bilens ställning i samhället. Höjda bensin- och dieselskatter har lett till uppror som samlat stora skaror människor. Omställningen ekonomiskt innebär kraftiga förändringar. I en värld med krympande resurser så är lokala ekonomier kanske den bästa lösningen. Transportbehovet måste minska drastiskt. Det är t.ex. inte rimligt att vi i Europa köper varor såsom äpplen från Chile när de finns att köpa på närmare håll. Globaliseringen och den allt intensivare jakt på att kapa kostnader till följd av en ökad konkurrens har lett till att fasta lager (för varor) ersatts med rullande lager. Detta innebär exempelvis att innehållet på butikshyllorna (i mataffärer) omsätts snabbt, efter 1 – 3 dagar har innehållet bytts ut. En störning i transportapparaten kan innebära att varorna på butikens hyllor tar slut inom 3 dagar.

Sverige (och Norge) är inte längre självförsörjande när det gäller livsmedel utan är sedan 1980-talet beroende av handeln på världsmarknaden för sin livsmedelsförsörjning. Finland däremot, som för 70 år sedan var ockuperat av främmande makt, har valt att behålla sitt beredskapslager i händelse av en kommande kris.

Det är inte realistiskt att tro att Sverige till 100 % kommer att vara oberoende av omvärlden och helt självförsörjande beroende på vårt stränga klimat, men vi skulle kunna bli betydligt mindre beroende av omvärlden än vad vi är idag.

Vilket samhälle vill vi ha? Vilka är våra visioner?

Omställningen skall var lustfylld och vi behöver se möjligheter med den, inte bara försakelser. Några positiva effekter är exempelvis mer social gemenskap och delaktighet.

Vi matas ofta med budskapet att vi inte kan påverka politiken, i Sverige, EU o.s.v. Det är visst möjligt och det är kul att kunna påverka!

Björn gick även in på resultat från forskningen kring lycka. Det finns ett tak, d.v.s. en övre gräns (mättnadsnivå) då vi inte blir lyckligare trots ökat materiellt välstånd. Vad skall vi således ha den höga tillväxten till? Det finns unika möjligheter att förverkliga något annat behov än just ökat materiellt välstånd.

En spännande ny trend i samhället är stadsodlingsrörelsen, Det ställe där man kommit längst med stadsodling är i Detroit, en stads som idag stagnerat ekonomiskt med 50 %-ig arbetslöshet. Fattigdom och hög kriminalitet. Här har problemen (i många fall) vänts till möjligheter. Det finns även stadsodling i Sverige. I Malmö sker stadsodling exempelvis vid Rasmusgatan, belägen i en stadsdel där gängkrig och laglöshet är norm. Stadsodlingen får emellertid stå i fred.

Ett annat exempel är Kuba, ett land som isolerats ekonomiskt efter Sovjetunionens fall och där stadsodlingen stöds uppifrån. I huvudstaden Havana med 2,5 miljoner invånare sker stadsodling storskaligt, ekologiskt och med hög avkastning. På ön Samsø (Danmark) som präglats av ekonomisk stagnation under slutet av 1900-talet har utvecklingen vänt tack vare initiativ på gräsrotsnivå. M.h.a. vindkraften är ön idag till 100 % självförsörjande energimässigt. Vindkraften är en viktig angelägenhet för öns 4000 invånare.

Skall omställningen lyckas så måste det finnas ett engagemang som genomsyrar hela samhället. Det måste också finnas eldsjälur och visionärer. Det är viktigt att kontrollen över det som händer i samhället sker på lokal nivå och att alla har möjlighet att vara delaktiga.

Björn berättade om staden Portland (i staten Oregon) som gått emot den norm som präglar de flesta av USA:s storstäder och prioriterat kollektivtrafiken istället för bilismen. Exempelvis har en 6-filig motorväg fått ge vika för en gång-och-cykelväg samt en stadspark. Där det förut stod ett parkeringshus ligger idag centralstationen för stadens nyanlagda spårvägsnät. En ny mänsklig mötesplats har därmed anlagts.

Björn lämnade också över några frågeställningar att ta med oss hem efter föreläsningen.

- Vilka utmaningar finns för samhällsplaneringen?

- Stöds omställningen av dagens beslutsfattare?
- Vilka målkonflikter finns med befintliga resurser?
- Var finns framtidens lokala näringar?
- Hur görs omställningen attraktiv för medborgarna?
- Hur väcker vi en engagerad debatt?
- Vad utmärker det goda samhället i en resursknapp framtid?
- Vilka möjligheter skapar omställningen?

Björn Forsbergs kontaktuppgifter:

0933-13009 eller 072-2278911

bjornone@gmail.com

Björn Forsbergs blogg: [igranslandet@blogspot.se](http://igranslandet.blogspot.se)

Vid pennan:

Sofie Bergengren